

דעת

דעת
אלק אבך
ועבדהו

פטרון מערכת דעה:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וזו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון ריט - פרשת ויקהל-פרה - שנת תשפ"ה

מהדורת זכרון ברוך: לע"נ הרה"ח ברוך ב"ר פנחס ע"ה - וזו' מרת שיינדל מלכה ב"ר אברהם ראובן ע"ה • הרה"ח יעקב צבי ב"ר מנחם ע"ה - וזו' רחל מינדל ב"ר יחזקאל ע"ה

משנת החסידות

פרשת פרה

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

• בתוך המאמר:

- מדוע אי אפשר להבין טעם פרה אדומה?
- עומק התיקון הנעשה לחטא העגל ע"י אפר פרה
- 'חוקת התורה' כענין 'חרות על הלוחות'
- שייכות 'אין התורה מתקיימת אלא למי שממית עצמו עליה' לפרשת פרה
- למה צריך כל אדם לטהר עצמו ברגל?
- הקבלת פני רבו ברגל כענין היראות פני ה' בבית המקדש

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

גאות אדם תשפילנו:

הבעל גאוה חי
בעולם הדמיון
עמוד ה

ונתן עליו מים חיים:

טהרת פרה אדומה - המשכת חיים נצחיים לנפש האדם

סיכום ותמצית:

א. פרשת פרה אדומה נקראת 'חוקה', והיא רחוקה גם מהחכם מכל אדם, חוץ ממשה רבינו שלו נגלו טעמי פרה, מפני שהיא ממין תחיית המתים.

ב

אפר פרה הוא תיקון לחטא העגל והמיתה שנגרמה בעטיו

תבוא אמו ותקנה צואת בנה

והנה ע"פ הדברים האלה יבואר לפי פשוטו מה שמצות פרה אדומה היא תיקון לחטא העגל, וכמו שהביא רש"י להלן (פסוק כ"ב) מיסודו של רבי משה הדרשן 'משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבוא אמו ותקנה הצואה, כך תבוא פרה ותכפר על העגל'.

גזרת המיתה אחר שחטא האדם באכילת עץ הדעת

כי הנה שורש גזרת המיתה שנגזרה על האדם, היתה כאשר נכשל אדם הראשון באכילתו מעץ הדעת, שהתרה בו הקב"ה בתחילה (בראשית ב, יז) 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות', ומאחר שחטא ואכל ממנו נדרבק בו הרע וזוהמת הנחש, אמר לו הקב"ה (שם ג, יט) 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב', כלומר שמעתה אי אפשר שתטהר מטומאה זו שנכנסה בקרבך, כי אם ע"י שתעבור תחילה את מעבר ויכוך המיתה, שעל ידו יודבק ויטהר הגוף שלך, ורק בכך תוכל לשוב למדרגתך הנכונה שעמדת בה בתחילת יצירתך.

נפש האדם כלולה מנשמה וגוף, עליונים ותחתונים

ועומק פירוש אמרו של הקב"ה 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב' הוא, כי הנה נפש האדם כלולה מנשמה וגוף; הנשמה שבקרב נמשכת מן העליונים, כמ"ש (שם ב, יז וברש"י) 'וייצר ה' אלקים את האדם וגו' ויפח באפיו נשמת חיים', והיא חלק אלוך ממעל שניתנה לאדם מלמעלה, ומאידך חלק הגוף שבו הוא מן התחתונים, 'עפר מן האדמה' (שם), ונמשך מיסוד העפר, שהוא יסוד התחתון מן ארבעת היסודות החומריים, והוא כבדית דומם שאין בו חיות ניכרת.

הבחירה לאדם לקבוע מי נחשב לעצם מהותו: הנשמה או הגוף

ומכיוון שכן, ישנה מלחמה תדירית בין הנשמה והגוף מי מהם ייחשב לעצם מהות האדם, ומי מהם ייחשב רק כטפל לגבי העיקר. אם הנשמה שהיא מן העליונים תהיה העיקר, והגוף יוכרח לכופף את עצמו תחת הנשמה. ומאידך יש ביד האדם לקבוע את עצם מהותו לעפר מן האדמה, והיינו שהגוף ימשוך את כל קומת האדם למטה לדברים חומריים וגשמיים, והנשמה תהיה מושעבדת אל הגוף, ותהא מוכרחת לחיות חיים גשמיים בזה העולם. ונמצא שהנשמה מושכת את האדם למעלה לדברים נעלים

א

טהרת הפרה - מכח הארה מתחיית המתים

פרשת פרה אדומה נקראת 'חוקת התורה'

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל וינקחו אליה פרה אדמה ומימה (במדבר יט, א-ב). יש להבין הטעם לכך שקראה התורה טהרת פרה אדומה בשם 'חוקת התורה', שנראה מזה כאילו שהחוק של פרה אדומה הוא שורש חוקת התורה, והדבר צריך הבנה, איך מצוה פרטית זו תהא חוקה כללית לכל התורה כולה.

'אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני'

וכדי לבוא אל הביאור בזה, נקדים מה דאמרינן בגמ' (יומא ד, טז) שעל חוק פרה אדומה אמר שלמה (קהלת ז, כג) 'אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני', כלומר שאופן טהרתה של פרה אדומה הוא חכמה סתומה ונעלמת שלא נודע טעמה, עד שאפילו שלמה המלך ע"ה, ה'חכם מכל האדם' (מ"א ה, יא), גם הוא לא עמד על סוד פרה אדומה.

'לך אני מגלה טעם פרה'

עוד איתא במדרש (במ"ד יט, יז) בפסוק 'וינקחו אליה פרה אדומה', אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר חוקה. מבואר שעל אף שמצוה זו היא בגדר חוקה לכל העולם כולו, מכל מקום משה רבינו זכה לעמוד ולהשכיל את סוד וטעם טהרת פרה אדומה. וכן כל הפרות הנעשים בישראל נקראים על שמו 'פרה שעשה משה במדבר' (רש"י כאן פסוק ב), וכל זה צריך ביאור.

טהרת אפר פרה היא הארה מתחיית המתים

וביאור הדברים הוא, כי הנה טהרה זו הנעשית ע"י הזיית אפר פרה על הטמא, שע"י האדם שנטמא עולה ומיטהר מטומאתו, שורשה בענין תחיית המתים - בזה שעתידיים כל המתים לעמוד לתחייה לעתיד לבוא. כי מה שהאדם מיטהר מן הטומאה שהורבקה בו בנניעתו במת - שהוא שורש כל הטומאות שבעולם, היינו ששורה עליו איזו הארה מתחיית המתים, שאז יחיו המתים ויתעלו מן המיתה שדבקה בהם. והכי נמי הטמא הלזה שנטמא בנניעתו במת, הוא עולה עתה ע"י האפר פרה מטומאה לטהרה, וזה כעין היציאה ממות לחיים לעתיד בעת התחייה.

ב. המיתה נגזרה בעקבות חטא עץ הדעת, בו בחר האדם לקבוע שהגוף העפריי הוא עצם מהותו. ולכן אל עפר ישוב, כדי לזכר ולנקות את העפר, אך 'עפר שרפת החטאת' מתקן את 'ואל עפר תשוב'. בחטא העגל חזרה המיתה שכבר בטלה במתן תורה, ולכן פרה אדומה מקנחת את חטא העגל.

ג. חוקה' - לפי שאין ענין תחיית המתים מושג, ושורשו ב'מוחא סתימאה', מדרגת לוחות ראשונות, שבהן 'טל תורה מחייהו', חוקה חקוקה וחרוטה על הלוחות בחרות גמורה ממלאך המות.

ורחניים, ואילו הגוף מושך את האדם למטה לגשמיות וארציות, כענין שנאמר 'מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח בהמה הירודת היא למטה לארץ' (קהלת ג, כא).

'כי עפר אתה', ולכן 'ואל עפר תשוב'

זהו שאמר לו הקב"ה לאדם הראשון אחר אכילתו מעץ הדעת - 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב', שמאחר שהלכת אחר עצת יצרן הרע, ולא שמעת בקול ה' אלוך, נמצא שבתך לקבוע את כח העפר המונח בך שייחשב כעצם מהותך. וזהו 'כי עפר אתה', כלומר שאתה בחרת להיות כ'עפר', ועל כן הנה ממילא 'ואל עפר תשוב', כי כל דבר חוזר לשורשו, ומכיון ש'עפר אתה' לכן 'ואל עפר תשוב'. ואכן הנשמה תעלה למעלה כענין שנאמר (קהלת יב, ז) 'והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה', אך הקביעה מי הוא ה'אתה', הנה מכח החטא נקבע שזהו ה'עפר', ולכן 'אל עפר תשוב'

זוהמת הנחש מגבירה את חלק העפר שבאדם

והתגברות כח העפר באה כתוצאה מזוהמת הנחש שנכנסה באדם, שהרי הנחש נאחז ביותר ביסוד העפר, וכדרך שנענש ב'ועפר תאכל כל ימי חיך' (בראשית ג, יד), וכן כתוב (ישעיה סה, כה) 'ונחש עפר לחמו', הרי שכל חיות הנחש היא מן העפר. ועל כן כאשר התערבה זוהמת הנחש בגוף האדם, התאחדה עם חלק העפר שבו, וכאשר יסוד העפר מעורב באדם הנחש הוא מעלים על כח הנשמה שבו - הנקראת 'אדם' וכענין שאמר ו'ל' (יבמות קיב) 'אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת', ואזי מאבדת הנשמה את כוחה ואין לה היכולת להתגבר ולשלוט על הנפש הבהמית, ונעשה כל האדם כחטיבה אחת של עפר.

עונש המיתה: זיכוך וטהרה ליסוד העפר

נמצינו למדים, שגזרת המיתה שנגזרה על האדם, היא מסיבת זוהמת הנחש שהתערבה בו אחר חטא עץ הדעת, שהיא התגברות יסוד העפר בגוף האדם, חלק הדומם שבו, שהוא המושך את האדם למטה, ומצדו באה המיתה על האדם, שישבו אל העפר שממנו בא. ועל זה צריכים עבודה גדולה, בכדי להתעלות ולזכך את הטומאה שנתערבה ביסוד העפר. ודבר זה נפעל ע"י המיתה, הגורמת זיכוך וטהרה לגוף האדם, עד שלעת התחייה יוכל הוא שוב להתחבר ולהתאחד עם הנשמה, ויוכלו לחיות ביחד חיי נצח לעולם⁽⁸⁾.

במתן תורה פסקה זוהמת הנחש ובטלה גזרת המיתה

והנה בשעה שעמדו ישראל על הר סיני פסקה מהם זוהמת הנחש (שבת קמז), והיינו שבאותה שעה הזדככו והיטהרו מפגם עץ הדעת, ובטלה מהם גזרת המיתה, וכדאיתא בגמ' (ע"ז ה: ראה עוד ויק"ו יח, ג) 'לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם, שנאמר (תהלים פב, ו וברש"י) אני אמרתי אלקים אתם ובני עלין כולכם'. וכן איתא בפירוש הרמב"ם עה"ת בפסוק (שמות לג, ו) 'יתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב', וז"ל: כלומר שחגר להם הקב"ה בשעת מתן תורה כלי זיין להינצל מכל פגע ומלאך המות, כמו שדרשו (שמו"ב לב, א) 'חרות על הלוחות - חירות ממלאך המות, והם שמותיו של הקב"ה, עכ"ל⁽⁹⁾'.

אחר חטא העגל חזרה בישראל גזרת המיתה

אמנם אח"כ כשנכשלו ישראל בחטא העגל, נפלו ממדרגתם הרמה שעמדו בה בשעת מתן תורה, ושוב נכנסה בהם אותה זוהמה שהיתה בהם בתחילה, וממילא חזרה בהם גם גזרת המיתה שחלה על האדם אחר חטא עץ הדעת, וכמו שנאמר בהמשך הפסוק הנ"ל 'אכן כאדם תמותון', ופרש"י: אכן כאדם הראשון תמותון אחרי שחיבלתם מעשיכם כמזהו, ע"כ. כלומר, שמאחר שחטאתם בעגל, הנה מעשיכם גרמו לכם שתדבק בכם עוד הפעם טומאת הנחש הקדמוני, ומעתה גופכם פגום מלהתחבר עם הנשמה באופן הראוי שיוכלו להתקיים כן לצנח באחדות הגוף עם הנשמה, ועל כן עליכם שוב לעבור את מעבר המיתה בכדי להזדכך ולהיטהר מזוהמה זו, ורק אז תוכלו לזכות לחיות חיי עד באופן של תחיית המתים.

טהרת פרה אדומה - ששורשה בתחיית המתים - היא תיקון לחטא העגל

ומעתה יובן היטב מה שכתב רש"י שמצות פרה אדומה באה לכפר על עון העגל. כי מאחר שטהרה זו שורשה בתחיית המתים כנ"ל, נמצא שבמצוה זו נמשכת הארה מזמן התחייה, ויש בכך תיקון לעונש המיתה שחזרה בישראל אחר חטא העגל.

'עפר שרפת החטאת' לעומת 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב'

זהו שדייקה התורה וקראה לאפר הפרה המעלה את האדם מטומאה לטהרה גם בשם 'עפר', וכמ"ש (פסוק יז) 'ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת', כי הוא עפר מבורר המתקן ומעלה את יסוד העפר שבאדם שנפל בשעת חטא עץ הדעת, ושוב גם בחטא העגל. כי אפר הפרה המזוה על האדם ממשיך עליו טהרה מן הויכוח והטהרה שיקבל

לעתיד בזמן התחייה, והוא זוכה לאיזו הארה מתחיית המתים, ולעומת מה שבשעת החטא נפל הוא ממדרגתו בהתגברות יסוד העפר, הוא עולה עתה מידי טומאה לידי טהרה ע"י עפר הפרה האדומה.

פרה אדומה היא חוקת התורה - ששייכה ללוחות הראשונות

מצות פרה אדומה היא חוק - לפי שאין לנו השגה בענין תחיית המתים

והנה בזה יובן ג"כ מה שמצות פרה אדומה היא סוד וחוקה שאין בה טעם כנ"ל. מה גם שלכאורה קשה על זה, שהרי שפיר נאמר בה טעם; שעניינה לכפר על חטא העגל - 'תבואו אמו ותקנה צואת בנה'. אך לפי האמור יובן הדבר היטב.

כי אכן זה גופא מה שפרה אדומה היא כפרה על חטא העגל, וכפי האמור הטעם הוא מפני שטהרה זו נמשכת מתחיית המתים, - הוא גבוה מהשגתנו, שהרי למעשה עדיין אנו נמצאים תחת גזרת המיתה, והיינו שלעת עתה יש התערבות זוהמת הנחש בתוך גוף האדם, והיא פועלת גם על הדעת שלנו, עד שכל שכלנו ומוחנו פגומים מזוהמה זו, ועל כן כל ענין תחיית המתים הוא למעלה מהישג יד שלנו. ונמצא שאכן מצות פרה אדומה ששורשה בתחיית המתים ובאה לטהר את האדם מהטומאה שנדבקה בו במזימת הנחש, היא סוד כמסד וחוקה שלא נתגלה לנו טעמה.

שורש מצות פרה אדומה מ'מוחא סתימאה' - טל של תחיה

ובכתבי האריז"ל מכונה חכמה זו שלמעלה מהשגה - שהיא השורש למצות פרה אדומה; בחי' מוחא סתימאה, שהוא מדרגה עליונה של ספירת החכמה [בחי' חכמה הפרטית של ספירת הכתר]. העומדת למעלה מעלה מהדעת והחכמה שלנו, והוא המוח הנעלם שמשגי את סוד תחיית המתים. והוא ענין 'טל של תחיה' (ראה חגיגה יב:), הנקרא בוזה"ק (ח"ב קעז) 'טלא דבדולחא', שממנו נמשכת תחיית המתים, ומשורש נעלה זה באה טהרת פרה אדומה.

לוחות הראשונות - השגת התורה שבדרגת 'מוחא סתימאה'

וביתר ביאור, הנה נתבאר שבשעת מתן תורה שפסקה זוהמת הנחש, וכו' ישראל לחיים נצחיים, חיים שאין בהם מיתה. אלא בבסיבת חטא העגל שנכשלו בו אח"כ, נפלו ממדרגתם ושוב חזרה בהם גזרת המיתה כבתחילה.

ויצא מזה, שמדרגת התורה שקיבלו ישראל בלוחות הראשונות קודם שחטאו, היא תורה שכוו ש'אין בה טעם מיתה'. ולפי האמור הכוונה בזה לומר, שבני ישראל וכו' אז להשיג את התורה בבחי' מוחא סתימאה הנוכח, שהוא החכמה העליונה השייכת לסוד תחיית המתים. וזהו דרגת התורה שהיתה חקוקה בשני לוחות אבנים (ראה עירובין נד. וברש"י ד"ה לא נשתכחה), והיינו מדרגת התורה בבחי' 'חוקה', שהיא דרגה העליונה של השגת התורה, לעמוד על עצם התורה כפי שהיא בשורשה, למעלה משכל הנגלה והגשמי. אשר על כך אמר ו'ל' במשנה (אבות פ"ו מ"ב) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, שנאמר (שמות לב, טו) והלוחות מעשה אלקים המה וכו' חרות על הלוחות, אל תיקרי חרות אלא חרות', והיינו חירות ממלאך המות (כנ"ל ברמב"ן בשם המדרש). כי אכן הדבקות בתורה ע"פ מדרגת לוחות הראשונות - שהיתה חרותה וחקוקה על הלוחות - יש בה חירות לגמרי ממיתה וממלאך המות.

'טל תורה מחייהו'

ובענין הזה אמר חז"ל (כתובות קיא: תיקו"ו לו.) 'כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו', שהוא ענין טל של תחייה הנ"ל. ועל כן מצינו בשעת מתן תורה (שבת פח:) ש'על כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה פרחה נשמתן של ישראל, אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל שעתידי להחיות בו את המתים', שהוא טל של תורה (ראה בספר התניא פל"ז).

הלוחות היו מיסוד העפר המזוכך כראוי

ואכן דבר זה שייך לעצם לוחות האבנים, כי הם היו מעפר מבורר ומזוכך. שהרי מצד היותם אבנים הלא הם באים מיסוד העפר - היורד ומושך למטה, אולם ככל זאת היו אבנים הללו מאריים ומבהיקים, וכמו שאמר רז"ל (תנחומא תשא כו) ששני הלוחות של סנפרינו היו, שהוא אבן טוב המאיר ביותר [ואכהמ"ל בביאור הענין]. הרי שאבני הלוחות היו במדרגת עפר המזוכך ומתוקן כראוי, עד שנתהפך להאיר ביותר, והיינו עפר שכבר התברר והיטהר מאחיות הנחש הגורמת מיתה ואבדון, ומאחר שנחקקה בו התורה הוא מאיר ומבהיק ביותר, וממשיך חיים לעולם.

א. והטעם לכך שדוקא מיתה פועלת זיכוך וטהרה אל הגוף הוא, מפני שהגוף נמשל לכלי חרס, וכטעם 'משול כחרס הנשבר', וביאור משל זה (ראה זוה"ק בעלותן קנ ע"א ברע"מ), הוא על פי הדין שלכלי חרס שנבלע בו איסור אין מועילה הגעלה, כמו שאמרנו חז"ל (פסחים ל:) שהתורה העידה על כלי חרס שאין דבר הנבלע בו יוצא מידי דופיו לעולם, מפני שהוא עשוי מעפר, וטבעו של עפר הוא שהאיסור נבלע בתוכו באופן חזק עד שאי אפשר לו להיפלט מהכלי. וכן אין מועילה טבילה לכלי חרס שנטמא, ואי אפשר להם להיטהר כי אם ע"י שבידת הכלי שמחזירים אותו לעפר ויצירתו מחדש, ו'שבירתן זו טהרתן' (פלים פ"ב מ"א).

והוא הדין בדין, בגוף האדם שנברא עפר מן האדמה, מאחר שנכנסה בו זוהמת הנחש, מעתה אין לו עוד תקנה אחרת שיוכל לטהר ולהתלבן מטומא זו, כי אם ע"י שבידה - שהיא מיתה, ורק בכך אפשר לו להזדכך לגמרי מאחיות הנחש, לשוב למדרגתו הנעלית שעמד בה בשעה שנברא.

ב. אך לכאורה יש להקשות אין נטהרו ונדוככו כלל ישראל במעמד הנברח מזוהמת הנחש, הלא אמרנו לעיל שזוהמה הנבלעת בדבר הנעשה מן העפר אינה יוצאת ממנו כי אם ע"י שבידה, וכן לא שייך שנתפלט זוהמת הנחש שבגוף האדם רק ע"י מיתה, וא"כ אין נתעלו ישראל לדרגת 'פסקה זוהמתן' גם בלא שיעברו את מעבר המיתה.

והיישוב לכך הוא, ע"פ האמור בגמ' (זבחים נו:) שהגם שלא מהני הגעלה וליבון בכלי חרס, מכל מקום ע"י חזרה לכבשונות יכולים גם הם להיטהר, כי ע"י הציוק הנעשה בכבשן שבו בוערת אש גדולה מאד, אפשר ללבן גם כלי חרס. והכי נמי בדין, הרי מבואר בפסוק על שעת מתן תורה (שמות יט, יח) 'והר סיני עשן כולו וגו' ויעל עשנו כעשן הכבשן וגו', הרי שהיתה אז טהרה וזיכוך לנשמות וגופי ישראל בבחי' 'עשן הכבשן', וממילא שפיר היו יכולים להזדכך ולהיטהר מהזוהמה שהתערבה בהם בחטא עץ הדעת.

שכל המעורב בזוהמת הנחש ותערובת טוב ורע אינו יכול להבין שורש טעמי התורה

אמנם מאחר שחטאו ישראל בעגל ונפלו ממדרגתם שבשעת מתן תורה, נשתברו הלוחות הראשונות, והיינו שניטלה מהם ההשגה בשורש עצם התורה. והטעם, כי מאחר שזוהר באדם זוהמת הנחש, והיינו שנשחקקה במוחו ושכלו תערובת של טוב ורע של העץ הדעת, מעתה אי אפשר לו להבין כראוי את חכמת התורה כפי שהיא מתגלה בשורשה, כי כבר נפגם דעתו מלהשיג את טעמי התורה שבדרגת חכמה סתמא, כי השכל הטבעי המלא בטומאת חטא עץ הדעת אינו מסוגל לעמוד על אמיתות שורש התורה. ורק בזמן העתיד אחר שייטרה אחר ויודרך לגמרי מהזוהמא, יזכה לחזור להבין ולהשיג את טעמי התורה כבמדרגת לוחות הראשונות.

מצות פרה אדומה שייכת למדרגת לוחות הראשונות

והנה לפי זה מבואר ביותר ענין טהרת פרה אדומה, כי מעתה נאמר שמצוה זו נמשכת מבחי' 'מוחא סתמא' שבדרגת לוחות הראשונות, שהוא טל של תחייה, ועל כן יש בכוחה לטהר מטומאת מת, שעניינה המשכה מבחי' תחיית המתים כנ"ל, כי שורש מצוה זו היא במדרגת התורה של חיים נצחיים, שהיא החכמה העליונה שעליה נאמר (קהלת ז, יב) 'החכמה תחיה בעליה', ולכן ממנה נמשכת חיים וטהרה - היפוך המיתה הדבוקה באדם.

'זאת חוקת התורה' כענין 'חרות על הלוחות'

ועל כן נאמר כאן 'זאת חוקת התורה', והכוונה, שמצוה זו שייכת אל התורה שבבחי' 'חוקה', והיא מדרגת התורה ע"פ הלוחות הראשונות, ענין 'חרות על הלוחות', שבה היינו משיגים גם את טעם פרה אדומה. ורק עתה שנשתברו הלוחות הראשונות וניטלה מאתנו השגה נעלה זו שבתורה, נהיה מצות פרה אדומה בגדר חוק שאין לנו בה השגה, עד לעתיד בזמן תיקון השלם, שאז יודרך גופינו ומוחינו לגמרי, ונבוא לשלימות הטהרה, וממילא נוכל להשיג בשלימות את סוד פרה אדומה.

ד

'טל תורה מחייהו' - עמל התורה המזכך ומטהר במקום המיתה

'לך אני מגלה טעם פרה' - לפי שמשה רבינו השיג את התורה במדרגת לוחות הראשונות

והנה משה רבינו ע"ה שלא נכשל ח"ו בחטא העגל, עמד בהשגת התורה באופן 'כנתינתה מסיני', והיינו ע"פ מדרגת לוחות הראשונות כמו שהיא נתגלתה בשעת מתן תורה, וממילא זכה גם לעמוד על סוד טעם פרה אדומה המשתלשל ממדרגה גבוהה זו של שורש התורה.

והיטב דיברו חז"ל באומרם 'אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר חוקה', כי כאומר משה רבינו ע"ה השיג את התורה כפי שהיא בשורשה העליון, ועל כן זכה לעמוד על סוד פרה אדומה הנמשך משרש נעלה זה.

כל העוסק בתורה כראוי זוכה להתקשר לנשמת משרע"ה, וטל תורה מחייהו

ובאמת, הגם שבדאי משה רבינו ע"ה בלבד הוא שזכה להשיג את טעם פרה אדומה בשלימות, אך בכל זאת לאמיתו של דבר יש בכל אחד מישראל ניצוץ מנשמת משרע"ה, וכדאיתא במדרש (שהש"ר פ"א סד) 'ילדה אשה אחת במצרים ששים ריבוא בכרם אחת וכו', וזיכר שילדה את משה ששקול כנגד ששים ריבוא של ישראל, והיינו שנשמת משרע"ה כוללת את כל נשמות ישראל, ועל כן כל הלומד תורה כראוי מתדבק בחלק נשמת משה הגנוח בו, וכמו שמצינו שכינו חז"ל את התלמיד חכם בשם 'משה', וכמאמרם ז"ל (שבת קא: ועוד) 'משה שפיר קאמרת'. וניצוץ זה שבכל ישראל אכן עומד על סוד פרה אדומה, ומצד נקודה זו זוכה גם כל אחד מישראל העוסק בתורה לשמה להבין ולהשיג את עומק התורה כפי שהיא בשורשה.

ודבר זה רמזו במאמרם ז"ל הנזכר 'כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו', שהוא ענין טל של תחיה הנ"ל, לומר שכל הדבוק בתורה ועוסק בה כראוי, יזכה לטעום מצוף עץ החיים, וטל תורה מחייהו.

הממית עצמו באהלה של תורה זוכה להשיג את שורש התורה גם בלא מיתה בפועל

ועל ענין זה אמר כאן הכתוב (פסוק יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באוהל', ודרשו בזה חז"ל (ברכות סג:) 'אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה'. ועומק כוונתם ז"ל הוא לומר, כי האדם שממית עצמו באהלה של תורה, ומוותר על חייו הנשמיים

כדי לזכות לתורה, הרי בזה עצמו הוא מקיים את זיכור הגוף שע"י המיתה הנצרך בכדי להיטהר מזוהמת הנחש, וממילא אין לו עוד צורך למות בפועל ממש בכדי להשיג את עומק שכל התורה, כי ע"י התבטלותו ודביקותו בתורה כראוי, הוא זוכה לקשר את עצמו לחיים אמיתיים שבדרגת עץ החיים, ענין תחיית המתים, וביכולתו להשיג הטל תורה מעין מדרגת לוחות הראשונות.

'אדם כי ימות באוהל'

ושפיר דייק כאן הכתוב לומר 'אדם כי ימות באוהל', דהיינו לומר שע"י שממית עצמו באהלה של תורה, הוא זוכה לשוב למדרגת האדם האמיתי, וכפי שעמד בה בשעה שנברא באופן שהנשמה היא הגוברת בו, ואין הגוף שולט עליה להמשיכה ולהורידה למטה

ונרמו ענין זה בפרשת פרה אדומה, שהיא 'חוק' הנמשכת מבחי' מוחא סתמא, דרגת לוחות הראשונות, והיא ממשיכה חיים ע"י הטל של תחיה; לרמוז שכל הממית עצמו על התורה זוכה להידבק בחיים נצחיים אלו של שורש התורה, וטל תורה מחייהו^(ז).

ה

קריאת פרשת פרה - טהרה וזיכוך לקבל פני הרגלים

קריאת פרשת פרה אדומה מפני החיוב לטהר עצמו ברגל

והנה חז"ל תיקנו לנו (מגילה כט.) לקרות את פרשת פרה אדומה קודם שבת החודש, והטעם כדי להזהיר את ישראל לעשות את פסחיהן בטהרה (רש"י שם), ועוד מפני שחייב אדם לטהר עצמו ברגל (ר"ה טז:), על כן קודם חג הפסח - ראש כל המועדות - קורין בענין טהרתן של ישראל (פסוקים).

בזמני המועדים זוכים לשוב לגן עדן ולטעימה מעץ החיים

וענין זה עולה היטב עם המתבאר שטהרת פרה אדומה שורשה בבחי' תחיית המתים. כי הנה נתבאר במקו"א בארוכה שבכל זמני הרגלים זוכים כלל ישראל לטעימה מן העץ החיים, והיינו לומר שבימים אלו נמשכת הארה מתחיית המתים, חיים שאין בהם מיתה. ונתבאר שעל כן יש חיוב לעלות לרגל בכל מועד, להיראות אל פני ה' במקום אשר יבחר. כי הבית המקדש הוא מעין הגן עדן, ששם הושם האדם קודם שנזנחה עליו גזרת המיתה. והרי הטעם שנשלח האדם משם מבואר בכתוב שזה מפני 'פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם' (בראשית ג, כב), ונמצא שבימי הרגל שנכנסים שוב למעין הגן עדן, היינו שניתנה רשות לטעום מעץ החיים, ואכל וחי לעולם.

בליל פסח נמצאים בני ישראל בתוך הגן עדן

ואכן השורש לכך הוא חג הפסח, ראש כל המועדות. כי בשעת מכת בכורות כאשר פסח ה' על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל (שמות יב, כז), ונאמר (שם פסוק כג) 'ופסח ה' על הפתח', המרמז על שערי גן עדן שנעלו על האדם אחר החטא, וביליל זה נפתחים שערי הללו. וכמו כן בא אז הציווי 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקוק' (שם פסוק כב), ונמצא שביליל הזה הכניס הקב"ה את בני ישראל לפניו אל תוך הבית. ודבר זה רומז על הימצאותו של האדם בליל קדוש זה בתוך הגן עדן, שהוא הבית הנכון והראוי שהוקבע לו לאדם בתחילת יצירתו, ובדוגמת היותו של אדם הראשון בגן עדן קודם החטא.

קבלת פני רבו ברגל - רב העוסק בתחיית המתים

ומה שאמרנו שבימי המועדים יש הארה מתחיית המתים, נלמד גם מהחיוב להקביל פני רבו ברגל (ר"ה שם), שכבר ביארנו בו שהקבלת פני הרב ברגל בזמן הזה הוא במקום עליית הרגל בזמן שבית המקדש היה קיים. והנה חיוב זה אנו למדים מהא דכתיב גבי האשה השונמת כאשר חזרה לאלישע, שאמר לה אז בעלה (מ"ב ד, כג) 'מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת', ומיניה ילפינן בגמ' 'מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיול'. והנה באותה שעה החיה אלישע את הילד (ראה שם בהמשך, פסוק לה). הרי כי כל הילפותא לדין קבלת פני רבו ברגל נלמד מ'רב' כזה שעסק בענין תחיית המתים, ועל מדרגת 'רב' כזה הוא שנצטוונו לקבל את פניו ברגל^(ח) [והדברים ארוכים עוד ואכ"מ]

החיוב לטהר עצמו ברגל - וקריאת פרשת פרה אדומה - כהכנה למדרגת תחיית המתים המאירה במועדים

ומעתה, מאחר שנתבאר שבימי הרגל זוכים אנו להארה מתחיית המתים, שפיר נתחייבנו לטהר עצמו ברגל מכל טומאת מת, בכדי להכין את עצמנו לקבל את מדרגת חיים הנצחיים הנמשכת בזמני המועד, ולזכר זה קוראים אנו את פרשת פרה אדומה, שבה נמשך לנו טהרה וזיכוך מכל טומאה וזוהמא, והיא הארה מומן תחיית המתים ותיקון השלם שתתקיים בשלימות בב"א.

ג. ומדרגת טל של תחיה זו נמשכה ג"כ בנס פורים בימי אחשוורוש, ועל ידה ניצולו בני ישראל מהכלייה שביקש המן להביא עליהם, וכמו שכינו חז"ל נס זה בלשון 'מומות לחיים' (מגילה יד.), וכלומר שהצלה זו היתה כעין תחיית המתים.

והענין, שהרי באמת כבר נגזרה על ישראל גזרת מיתה, וגם העליונים הסכימו לכך (רש"י אסתר ד, א; אסתר ז, יד), ונמצא שכבר לא היו להם חיים. אך בכל זאת ע"י התגלות טל של תחיה, שהוא חיים שבדרגת תחיית המתים, וזי לחיות חדשה מטל תורה, ויצאו ממות לחיים.

כי כדרך שכשקיבלו ישראל את התורה בהר סיני זכו להתעלות לדרגת 'פסקה זוהמת', ומכך זכו לחיים נצחיים, כמו כן אז בימי מרדכי ואסתר, שהדור קבלוה בימי אחשוורוש (שבת פח), לכן זכו שתימשך להם ג"כ חיים שבדרגת תחיית המתים. [ומצד בחינה מסוימת היתה זאת בדרגה גבוהה יותר מבזמן מתן תורה, כי קבלת התורה היתה אז ברצון, והשלימו בכך מה שהיה חסר במתן תורה]. ובני ישראל זכו לכך ע"י המסירות נפש הגדולה שלהם, וע"י גודל התשובה ודברי הצומות וזעקתם בעת צרתם, שמכך נודענו ונטהר עד שקיבלו את התורה והמשיכוה מחדש במקום גבוה מאד נעלה, וזכו לטל תורה שהוא של תחיה.

ועל כן קוראים את פרשת פרה מיד לאחר פורים, כי בימי הפורים זכינו להתגלות תחיית המתים, שהוא סוד פרה אדומה כאמור.

ד. וכמו כן משה רבינו ע"ה, שהשיג את חוק פרה אדומה, הוא הרבי הראשון של כלל ישראל, והיינו שהוא שורש ענין ה'רב' בישראל, שנצטוונו לקבל את פניו ברגל.

סיכום ותמצית:

ד. משה קיבל תורה מסיני במדרגת לוחות ראשונות, וגם כל עוסקי תורה מתקשרים בו, ואדם כי ימות באוהל זוכה לזיכוך חומרו ועפרו גם בלי למות בפועל.

ה. הכנת פרה אדומה מכלל החיוב להיטהר ברגלים, שכן בהם חוזרים לגן עדן לאכול מעץ החיים, והיינו טעמא דקבלת פני רבו ברגל.

א.

בנין המשכן בכח הצמצום

וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובעדת ובכל מלאכה (לה, לא).

הנה 'רוח אלקים' עולה כמניין שם אלקים במילואו (אלוף למידה) וי"ד מ"ם, ונמצא כי 'רוח' הוא מספר המילוי בלבד, והוא נקרא 'רוח אלקים' על שם מה שהוא ממלא את שם אלקים. והוא ענין מה שהקב"ה מילא את בצלאל ב'רוח אלקים', דהיינו במילוי של שם אלקים. והיינו מפני שהוא היה בונה את המשכן, אשר צורת בנין היא בתכלית הדקדוק והצמצום, לכן היה צריך המשכה של כח הצמצום הנמצא בשם אלקים, ובפרט בענין המילוי המורה עוד יותר על בחי' דין וצמצום. [וגם בפרשיות ויקהל פקודי ביהוד יש פסוקים כמנין 'רוח', להורות על כוחו ועניינו של בצלאל בונה המשכן].

ובאמת אמרו כי בענין בניית המשכן יש הדגשה מיוחדת על הגבורות והצמצומים שנהגו בו, כמו שרואים בפרשיות העוסקות בבנין המשכן, אשר כל כולם עוסקים במדות ובצמצומים של המשכן וכליו. והענין בזה נתבאר באריות במקו"א, ועיקר הדברים בנוגע לעניינו הוא, כי כדי להמשיך אור נעלה ונשגב של השראת השכינה אל תוך עולם הזה, הוצרכו דוקא להרבות בצמצומים וגבולות השייכים לגדרי העולם הזה, כדי שיהיה איזה כלי לתפוס את האור המרום והמופשט הזה. כי אור שאינו כל כך נעלה, יכול להימשך בזה העולם אף בלי צמצומים גדולים כאלו. אבל האור של השראת השכינה במשכן ה', הוא אור נעלה כל כך, שאי אפשר להמשיכו בלי כל צמצומי 'רוח אלקים' הנ"ל.

ב.

נדבת הקב"ה בנתינת חכמה בלב כל חכם לב

ויבואו כל החכמים העשויים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עושים. ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר צוה ה' לעשות אותה. ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא. (לה, ד-ו).

יש לדקדק למה הוצרכו כל עושי המלאכה לבוא אל משה, והרי כדי להודיע למשה שיש די והותר בתרומת העם, היה מספיק שיבוא אחד מעושי המלאכה ויאמר זאת.

ויש לומר כי כאשר היו בני ישראל מנדבים את נדבות לבם לבנין המשכן, היה הקב"ה כביכול מתנדב כנגדם, ונדבות של הקב"ה היתה החכמה שהכניס בלב כל חכמי הלב [ובזה יש לפרש את מה שמצינו בפרשיתנו, אשר תיקף אחר מה שהכתוב מפרט כל מה שנדבו בני ישראל לבנין המשכן, נאמר שם "ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו' וימלא אותו רוח אלקים" וגו' (לה, ד-א), דהיינו שיראו כי כנגד נדבותיהם מנדב הקב"ה את חכמתו]. ולפי זה יתכן לומר כי כל עוד שהיו בני ישראל מביאים עוד נדבות, היה הקב"ה מוסיף עוד חכמה לחכמי הלב, ולכן הרגיש כל אחד מהם בפני עצמו כי חכמתו קרובה להיות יתירה על מעשיו, ובא לבקש מאת משה רבינו שיפסיקו העם להביא את נדבותיהם, וכל אחד בא לומר על עצמו שאין הוא מסוגל לקבל עוד חכמה.

ולפי זה יש לומר עוד, כי לכן נאמר אחר כך "ויעבירו קול במחנה" כי על ידי בקשת חכמי הלב להפסיק את השפעת החכמה היתירה על מעשיהם, וזו כלל ישראל לבחי' קול הנעלה מן ההבנה וההשגה. כי מאחר שהם לא רצו לקבל חכמה שאין לה שייכות לעבודתם בפועל לעשות נחת רוח להקב"ה, הרי שהשיגו כי החכמה אינה אלא כלי להתקרב על ידה להקב"ה בעבודת ה', ואין מבקשים חכמה כתכלית בפני עצמה, ולכן זכו על ידי זה לבחי' הקול' הנעלה מן החכמה.

ג.

מדות הקרשים רומזים על קומת הקדושה

עשר אמות אורך הקרש ואמה וחצי האמה רוחב הקרש האחד (לה, כא).

איתא בספספ"ק כי 'אורך' הוא בחי' הדבר, ו'רוחב' היא הנוק' [וכן א"י בספספ"ק נועם אלימלך פר' תזריע (ד"ה ויהי בעור בשור), אשר השתי שהוא האורך הוא הדבר והעבר שהיא הרוחב היא הנוק', עיי"ש].

ובזה יש לפרש מה שהיה אורך הקרשים עשר אמות, שהוא כנגד קומה שלימה של עשר ספירות, כי בחי' הדבר יש לו קומה שלימה של עשר ספירות. ואילו רוחב הקרשים היה אמה וחצי [אשר אמת הבנין היתה לכו"ע בת ששה טפחים (עירובין ד)], ונמצא כי רוחב כל קרש היה ט' טפחים. והוא ענין קומת הנוק' שהיא של ט' ספירות כדאיתא באר"ה"ק (ע"ה שער ל"ה פ"א) כי לפעמים מחשבים את קומת המלכות עם ט' ספירות בלבד, כיון שהנוק' אין לה מלכות בפני עצמה.

ויש לרמוז בזה, אשר 'אורך הקרש' הוא בגי' 'אדם' במילואו (אל"ף דל"ת מ"ם) עה"כ, שהוא בחי' הדבר. וכן 'עשר אמות' הוא בגי' אלף י"ו עה"כ, שהוא בחי' מול הדבורא כדאיתא בספספ"ק אורח לחיים (ור"ה ויאמר אליו) שהוא בחי' 'איו' שאמרו המלאכים על אברהם, שהוא נוט' אלף י"ו והוא בחי' מולא דבורא, עיי"ש. ואילו 'רוחב הקרש האחד' הוא בגי' 'ארץ ישראל' עה"כ, שהיא בחי' הנוק'. וכן 'אמה וחצי אמה' הוא בגי' 'ראה', והוא בחי' בנין המלכות הגבוהה מן הגבורות, ואכמ"ל.

ומה שקומת הדבר נרמזת באמות והנוק' בטפחים. יש לפרש על פי דברי הוזה"ק (ד"ה ע"ה) כי הדבר הוא בחי' כלל והנוק' היא בחי' פרט. והרי הטפחים הם פרטים של האמות, ולכן הטפחים נחשבים כבחי' נוק', והאמות כבחי' דבר לגבי הטפחים.

ד.

חוקת הפרה כלפי אומות העולם

ואת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר (במדבר יט, ב).

כתב רש"י: 'לפי שהשגשג ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזרה היא מלפניו אין לך רשות להדירה אחריה'. ולכאורה צ"ב למה נקראת מצוה זאת 'חוקה' שאין בה טעם, והרי רש"י בעצמו מביא בשם ר' משה הדרשן טעם למצות פרה אדומה, שהיא באה לכפר על חטא העגל.

ויש לומר כי באמת מה שכתב רש"י שאין למצוה זאת טעם, הוא רק מה שצריך לענות לאומות העולם המבקשים לדעת 'מה טעם יש בה'. אבל לכלל ישראל ודאי יש טעם במצוה זאת, והיא מכפרת לנו על חטא העגל. והו' זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר, אשר מה שהמצוה הזאת היא חוקה בלי טעם, הוא רק בשביל 'לאמר' כלומר לאמר בן לאומות העולם.

וטעם הסתרת ההסבר מאומות העולם הוא, כי כל טומאה שיש בעולם נובעת מאומות העולם, שהם רוצים תמיד לטמא את העולם ואת כלל ישראל. ולכן כאשר רואים אומות העולם שיש מצוה של פרה אדומה הבאה לטהר את בני ישראל, רוצים הם להפריע לה ולמנוע טהרה זו. ולכן הם באים ושואלים את כלל ישראל על זו המצוה, ובהם הם מבקשים איזו אחיזה בענין זה, בחושבם שכך יוכלו להתערב בעניינה של מצוה זו. ולכן מביא רש"י את ההסבר של ר' משה הדרשן דוקא אחר שפירש את כל הפרשה בדרך הפשט, כי אחר שאומות העולם כבר עברו על כל הפרשה ורואים כי אין להם איך להיתפס במצוה זאת, הרי הם עוזבים אותנו לנפשנו, ואז אפשר לגלות לכלל ישראל את טעם המצוה.

וזהו ענין מה דאיתא במדרש (במד"ר יט, ב) שאמר הקב"ה למשה רבינו 'לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחרי חוקה'. כי משה רבינו הוא

כלליות נשמות ישראל, וכוונת הדברים היא אשר לכלל ישראל מגלה הקב"ה את הטעם. ורק 'לאחרי' כלומר לאומות העולם, חוקה היא ואין מגלים אותה כדי שלא תהא להם אחיזה בה.

ה.

מצוה בלי טעם היא הכפרה על חטא העגל

ואת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב).

עוד בענין התמיהה הנ"ל, אם הפרה באה לכפר על חטא העגל, למה כתב רש"י שאין לה טעם.

ויש לומר כי באמת אנו מקיימים את מצות הפרה בלי השגת טעם, וזה עצמו הוא הכפרה על חטא העגל. כי שורש חטא העגל בא מחקירות שכליות שעסקו בהם כלל ישראל, אם בפשטות מה שחקרו מדוע בושש משה לבא, או בעומק יותר מה שהיו עסוקים בחקירות בענין השור שבמרכבה כמו שאמרו חז"ל (שמו"ר מב, ה). ואילו היו עובדים את ה' באמונה ובתמימות לא היו מגיעים לידי חטא העגל כלל. ולכן צוה הקב"ה לעשות מצות פרה באמונה בלי להשיג את הטעם, וזה עצמו מכפר על חטא העגל.

ו.

תיקון הדם הוא הנפש בעבודת יום הכיפורים ופרה אדומה

ולקח אלעזר הכהן מדרמה באצבעו והזה אל נחש פני אהל מועד מדרמה שבע פעמים (יט, ד).

יש לרמוז בזה, על פי מאמר הכתוב (משלי יט, ב) 'גם בלא דעת נפש לא טוב', ועוד אמר הכתוב (דברים יב, כג) 'כי הדם הוא הנפש'. ואם כן הרי שצריך הדם שהוא הנפש להיות טוב כדי שהנפש תהיה נפש טובה, והוא על ידי השפעת הדעת שתגרום לכך שהדם יהיה טוב וזה יביא לכך שהנפש תהיה טובה. ואכן 'דעת' הוא בגי' 'דם נפש', לרמוז על כך שהדעת צריכה לתקן את הדם והנפש. ואמר הכתוב (משלי כד, ד) 'ובדעת חדרים ימלא', ופירושו בספספ"ק כי הדעת צריכה להיכנס ולמלאות את שבע המדות המכונים 'חדרים'. ולפי המבואר יובן הענין יותר, שהדעת צריכה להיכנס אל כל פרטי המדות, כי על ידי זה נהיים הדם והנפש טובים [ורמז יש בדבר, כי חילוף א"ת ב"ש של אותיות נ'פ"ש הוא ט'ו"ב].

וכל הכפרות תלויות בתיקון הדם הוא הנפש, ולכן צריכים לזרוק את דם הקרבנות על המזבח, כדי לתקן את אחיזת הנפש לא טוב' שיש בענין הדם, ולהמשיך דעת אל הדם והנפש שתהיה 'נפש טוב'. והנה חטא העגל הוא חטא שורשי, ותיקונו וכפרתו באים על ידי יום הכיפורים ושחיטת הפרה אדומה. ולכן בהם היו צריכים לעסוק ביותר בעבודת המשכת הדעת אל הדם הוא הנפש, אשר זה יהפוך את הנפש להיות 'טוב'.

ולכן מצינו ביום הכיפורים וכן בפרה אדומה עסק של הזאת דם ז' פעמים, ובשניהם עושים זאת על ידי האצבע. כי על ידי זה באים לתקן את הדם הנכנס לכל הו' מדות, להמשיך אליו את השפעת הדעת, שעל ידי זה יהיה בגדר 'טוב'. והנה השם הק' אהו"ה היוצא מראשי התיבות א"ת ה'שמים ו"א"ת הארץ (בראשית א, א) הוא בגי' 'טוב', ושם זה במילואו (אל"ף ה"י ו"ו ה"י) הוא בגי' 'אצבע', ולכן היו מוים ב'אצבע' ז' הזאות עם הדם, כדי להמשיך את ה'טוב' לכל הו' מדות. ולכן 'יום הכיפורים' הוא בגי' ז' פעמים 'דם טוב', שהמשיכו בו את הטוב לכל הו' בחינות הדם. וכך גם נרמז במצות פרה אדומה, שהביאו אותה אל 'אלעזר' הכהן, שהוא בגי' ז' פעמים 'דם', ושם נאמר שיהי 'באצבעו' שהוא בחי' 'טוב' כנ"ל, לצרף את הטוב אל הדם. וכן מרומז בלשון הכתוב שיקח מן ה'דם' באצבעו ו'יהדו' וגו' שהוא בגי' 'טוב'. ויעשה זאת אל מול פני אהל מועד' שהוא בגי' ז' פעמים 'טוב' עה"כ. ועוד מרומז בסופי התיבות מועד' מדרמה' שבע פעמים' שהם בגי' ז' פעמים 'טוב'.

גאות אדם תשפילנו:

הבעל גאוה חי
בעולם הדמיון

א. הוי עטרת גאות: מידת הגאוה - הכתר של כל המידות הרעות

גאוה היא אבי אבות הטומאה | במה זכה האריה לתואר הנכבד 'מלך החיות' | כל המידות רעות יונקות מגאוה | קדושה אינה סובלת אפילו לא קורטוב של גאוה | מהו הצד השני של המטבע של מידת הגאוה | כאשר אדם שובר את גאוותו היא מרגיש תענוג גדול

ב. ורם לבבך: מהות הגאוה - הרגשה פנימית של 'אני נעלה וחשוב יותר מזולתי'

ההבדל בין 'אני רוצה להיות טוב' לבין 'אני רוצה להיות יותר טוב מזולתי' | גאוות האדם אינה יכולה לסבול שזולתו טוב ממנו | המעלה שהאדם מתגאה בה אינה סיבה אלא תוצאה | כל אחד מוצא איזה דבר במה לתלות את גאוותו | בני אדם מתגאים אפילו עם החסרונות שלהם | מה שייך להתגאות עם מתנות שקבלו מן השמים

ג. בשגעון ובעורון: בעל גאוה יכול ממש להגיע למצב של 'שיגעון'

עולם הדמיון שהבעל גאוה שרוי בו | המלך רוצה למלא את כל משאלתו והוא מבקש 'לשחק' | הוא מעדיף שכולם יראו אותו בעיתונים מאשר לקבל בידו איזה דבר ממש | לחיות כל השנה ב'פורים שפיל' | האם אדם מסוגל למכור את צאצאיו עבור קצת כבוד מדומה | מי שאינו עובד על גאוה בנעוריו עלול לחיות את כל חייו בעולם הדמיון

א.

הוי עטרת גאות: מידת הגאוה - הכתר של כל המידות הרעות

'סולם הערכים' של המידות

היסוד הראשון שצריכים לדעת כאשר באים ללמוד את הסוגיות של עבודת המידות הוא, איך מעמידים כראוי את הסדר והמהלך הנכון של המידות. צריך להכיר את 'סולם הערכים' של המידות, לדעת איזו מידה היא בגדר כלל ואיזו מידה היא בגדר פרט, איזו מידה היא בגדר שורש, ואיזו מידה היא בגדר תוצאה והמשך מענין אחר. וכאשר מדברים אודות מידת הגאוה, שומה על כל אחד לייסד אצלו בבירור ומעל כל ספק, שכאן מדובר במידה שהיא ממש עיקר העיקרים! אנו דנים כאן בנוגע למידה שהיא אבי אבות הטומאה; כפי שכל ספרי המוסר כותבים, שמידת הגאוה היא שורש פורה ראש ולענה של כל המידות הרעות.

למה נחשב האריה למלך החיות?

פעמים רבות אדם נעצר ושואל: "ממש כך?!" גאוה היא אכן השורש של כל המידות הרעות - 'אויף אזוי ווייט' - האמת, שבעיני ישנם מידות שגרועות מגאוה פי שניים! על מה ולמה החלטת להעמיד את מידת הגאוה כאם כל חטאת?!" אולם אפשר להסביר זאת על פי משל: הנה איתא בפרקי דרבי אליעזר (פ"א): "הארי הזה מלך על כל החיות" - וכך אכן ידוע ושגור בפי העולם, שהאריה הוא 'מלך החיות'. אמנם באמת מי שקצת בקי ומבין בטבען של החיות יודע בהחלט, שיש כמה וכמה חיות שעולות בכוחן ובגבורתן על האריה; כגון הפיל והנמר ועוד. ישנן חיות שהן בטבען 'טורפים' הרבה יותר מסוכנים ומזיקים. האריה בדרך כלל אם אינו רעב מאד, הוא נשאר לרבוץ תחתיו בנחת ובשלווה. נו, אם כן צריך אפוא להבין, במה אכן גדול כוחו של האריה שהוא זכה לתואר 'מלך החיות'!?

אריה - כל חזותו מוכיח עליו שהוא 'מלך'

ההסבר היא: אמת ונכון שישנן חיות בעלי כוחות חזקים יותר מן האריה, אבל עם גודל כוחן ועזותן, הנה כאשר מביטים על האריה - עולה לפנינו תיכף ומיד דמות של 'מלך'! כל חזותו זועקת מלכות: עיניו העמוקות! רעמת שעריו - שדומה לכתר! האופן שבו הוא רובץ - במנוחת מלכות שכזו! ה'שאגת הארי' שלו - שמפילה את

בשפלות עצומה! ככל שהיה בידם, היה מסתירים את עצמם ונוהגים בהצנע לכת בכל אורחות חייהם. לא רק שמעולם לא שיבחו והתפארו בעצמם - זולת לאיזה צורך, או כאשר היה להם בזה 'ענינים' - אלא שעוד היו נוהגים לגנות את עצמם ולדבר עליהם סרה. הם ממש היו משפילים את עצמם, הם רק ידעו להסביר למה הם כאלה גרועים ושפלים - יותר מכל אדם שבעולם. כי הקדושה מוקפת ואפופה מתוכה ומכל צדדיה - 'אינגאצען דורכגעווייקט' - בענווה ובשפלות! קדושה אינה סובלת אפילו לא 'גרם' אחד של גאוה! היא פסולה אצלה בתכלית - עד הסוף!

עובד ה' צריך החלטה חזקה: לעקור את הגאוה מהלב

כאשר בחרו רוצה לעלות ולהתייבב על המסילה של עבודת ה', והוא שומע ומבין עד כמה גאוה היא מידה גרועה ונוראה, והיא המידה הראשונה בסולם המידות הרעות. ומגד הוא מבין כי מידת הענווה היא המידה הראשונה בסולם המידות הטובות - הנה זה מביאו לידי כך שייגש לעבודה הזאת בתוקף ובחזק גדול! כמוכן שבכל זה אין ד', אלא עליו להעמיק באמת בסוגיות הללו; לעמוד על מהותה של מידת הגאוה ולמצוא עצות להימלט ממנה, ובד בבד עליו לעמוד על מהות מידת הענווה ולמצוא עצות איך לרכוש ענווה ושפלות רוח (כפי יתבאר כאן בהמשך ובגלינות הבאים). אבל ראשית דבר עליו לקחת החלטה חזקה: "את מידת הגאוה אני חייב לעקור ולשרש ממני עד תומה! לא שייך כלל שאני אהיה עובד ה' - אם אינני עובד על גאוה! כל המחשבות של עובד ה' צריכים ללכת על הכיוון של הרצון לרכוש קניינים בשפלות ובלב נשבר ובענווה - זוהי המידה הראשונה שעלי לעבוד עליה!"

בידך הדבר!

כאשר מדברים בתוקף גדול כל כך על חומר וגנות מידת הגאוה - שהיא ממש 'מלך המידות הרעות' - עלול עוד בחרו לחשוב שכה קשה להיפטר ממידה זו - זה ממש בגדר 'לא שייך' לעקור אותה מקרבו - והוא מתייאר מכך עוד לפני שכלל התחיל וניסה לעבוד על מידה זו. לכן שומה עליו לדעת גם את הצד השני של המטבע: גאוה

אימתה על כל חיות היער! כאשר האריה רוצה להשיג דבר מה - הוא עושה זאת בחיל ובאומץ - הוא בטוח מאד במעמדו הרם - ואינו פוחד משום בריה שבעולם! כל תנועותיו הן תנועות של מלך ומנהיג - כולו אומר כבוד - וכל אחד צריך להשתחוות לפניו! מהיכן שרק מסתכלים עליו כולם מעידים פה אחד: האריה הוא 'מלך החיות'

בלי גאוה אין שום מידה רעה בעולם

הנמשל הוא: בתחום של המידות הרעות אכן ישנם מידות שנראות כמידות יותר גרועות מגאוה; כמו למשל קנאה - שהיא ממש חולי רע ומידה שפלה מאד - ה' ישמור ויציל את מי שסובל מקנאה! הוא אכן בכמה בחינות גרוע מן הבעל גאוה! או למשל כעס - שכל אחד יודע שאדם שהוא 'כעסן' הוא אדם מסוכן, הוא עלול להתנהג ממש כמו חיה טורפת! וגם הוא אכן בכמה בחינות יותר גרוע מן הבעל גאוה; את הבעל גאוה, פעמים שעוד אפשר לסבול קצת, לעומת זאת כעסן? - הרי ממש אי אפשר לעמוד בד' אמותיו! אבל חרף כל זאת, הנה גאוה היתה ותהיה לעולם, ה'אריה' של כל המידות הרעות! מידת הגאוה היא מידה כזו, אשר מי שקצת מבין ומתבונן במהותה של מידה זו, הוא תיכף יעמוד ויכריז, הנה כך עד לאחת נראה 'מלך המידות רעות'. כל מהותה של מידה זו זועקת: "אני שורש כל המידות רעות". מכל מערכת המידות הרעות - היא ה'מלך'! אין לך שום מידה רעה שאינה יונקת מגאוה! לולא מידת הגאוה - לא היתה בך שום מידה רעה! אילו הכעסן לא היה בשרשו בעל גאוה - הוא גם לא היה כעסן! כל המידות הרעות - באופן כזה או אחר - ראשיתן ותחילתן בגאוה ובהתנשאות.

זה לעומת זה: ענווה היא המלך של כל המידות הטובות

וכמו שגאוה היא הראש והאם של כל המידות הרעות - כך עד לאחת, הנה מידת הענווה היא הראש והאם של כל המידות הטובות! עובד ה' אמיתי! מיוסד ומושתת על יסודות של ענווה ושפלות רוח! כזאת ראו אצל כל הצדיקים, כל המהלך שלהם, כל 'הנוסח' שבו דיברו, האופן שבו התנהגו - הכל היה

נקודות:

כאשר מדברים אודות מידת הגאוה, שומה על כל אחד לייסד אצלו בבירור ומעל כל ספק, שכאן מדובר במידה שהיא ממש עיקר העיקרים! אנו דנים כאן בנוגע למידה שהיא אבי אבות הטומאה; כפי שכל ספרי המוסר כותבים, שמידת הגאוה היא שורש פורה ראש ולענה של כל המידות הרעות

כאשר בחור רוצה לעלות ולהתייצב על המסילה של עבודת ה', ראשית דבר עליו לקחת החלטה חזקה: "את מידת הגאווה אני חייב לעקור ולשרש ממני עד תומה! לא שייך כלל שאני אהיה עובד ה' – אם אינני עובד על גאווה! כל המחשבות של עובד ה' צריכים ללכת על הכיוון של הרצון לרכוש קניינים בענווה – זוהי המידה הראשונה שעלי לעבוד עליה!"

~

ומלבד מה שהשוואה עם האנשים שאיתם הבעל הגאווה משווה את עצמו אין בה שום אמת, כי הוא לוקח את ה'עולם הקטן' שלו ועימם הוא משווה את עצמו. הנה גם הדברים שהוא מתגאה בהם הם שקר! בעל הגאווה מתגאה בדברים שממש אין הדעת סובלתם הוא לוקח את הכישרונות הטובים שלו אשר חננו אותו מן השמים, ובהם הוא מתגאה על זולתו!

אינה חיה רעה כזו - 'עס איז נישט אזא בער' - ודבר שאינו ניתן לכבוש! זה לא כל כך קשה כפי שאנשים חושבים! הגם אמת כמו שאמרנו, שהיא אכן מידה שורשית מאוד והיא נטועה עמוק עמוק בנפש האדם, אבל באמת העיקר מה שנדרש כאן הוא - לשבור את המחיצה.

משל:

ונמחיש את דברינו: לראות איך לפעמים העיקר מה שנדרש כדי להשיג איזה דבר, זה להפיל את המחיצה: לא אחת לצערנו קורה שישנה איזו חוסר נעימות בין שני אנשים. יש ביניהם קצת 'מתח' מסוים וכדומה - אם מחמת שנפגשו פעם במקום שאף אחד מהם לא רצה שהשני יראה אותו שם, או שאחד מתהלך עם 'לב כבד' על זולתו מחמת איזו סיבה שהיא - ושני האנשים הללו נפגשים הם כרצונם באיזה 'שמחה'. ולא פחות ולא יותר, הם מוצאים את עצמם שהם 'יושבים אחד ליד השני'. ובכן, בדרך כלל במצב כזה ישורור ביניהם קצת חוסר נעימות, הם מרגישים באוויר את ה'מתח' - והם לא מרגישים בנח האחד עם זולתו. כל אחד מתבייש ממה שהשני חושב עליו, וזה לא מצב נחמד לאף אחד מהם.

צריכים לעשות את הצעד הראשון

והנה קם אחד משני האנשים הללו, הוא אומר קצת אומץ ושובר את המחיצה! במקום לשבת

דומם ומכונס בעצמו, הוא פונה אל השני ומדבר איתו כאילו לא היו דברים מעולם. הם מאז ומקדם החברים הטובים ביותר... הוא טופח לו על שכמו: "אה, מה שלומך? כבר לא ראינו אותך זמן רב כל כך?", הוא מדבר איתו בחמימות ובחביבות - הוא אפילו מתבדח איתו קצת - וכל מה שעבר ביניהם בטל ומבוטל וכאילו לא אירע דבר מעולם. ולפעמים - אם זה מן הענין - הוא אפילו יכול לפתוח את ה'פרשה' הזאת ולומר: "מן הסתם אתה זוכר את הענין ההוא שגרים שיהיה ביננו מצב לא נח כל כך, נו, הנה הגיע הזמן לסגור את הפרשה הזאת! הבה ונסגור את הענין הזה ונשכח ממנו לעולם ועד!" הוא מיישר ומסדר את הכל - אם צריך להתנצל הוא מתנצל ומפייס אותו - והכל על מקומו בא בשלום - ואזי הכל ממש תענוג ונחת

מה היה כאן?! פשוט מאוד! חלף זה ששניהם יישבו שעתיים על קוצים ובמתח: "מי יודע מה הוא חושב עלי עכשיו? איך הוא מסתכל עלי? אני רק צריך לוודא שהעיניים שלנו לא יפגשו בטעות! אני לא יכול לדבר עכשיו כרצוני, כי 'הוא' מסתכל עלי!" - נהיה מצב של נעימות וידידות ביניהם! הם מרגישים פתאום שהם יכולים לדבר 'פתוח' ולהרגיש בחביבות ונעימות זה עם זה! וכל זה למה?! כי אחד מהם פשוט שבר את המחיצה - 'ער האט געבראן די אייז' -

ב.

ורם לבבך: מהות הגאווה - הרגשה פנימית של 'אני נעלה וחשוב יותר מזולתי'

הוא החליט שהוא 'עושה מעשה' וזהו זה - אחת ולתמיד! נו, הבה ונתבונן לרגע: האם המעשה הזה היה לו קשה או קל? התשובה היא: הקושי שלו היה רק לאסוף את הכוחות ולקפוץ לתוך המים! בשעת מעשה, זה אולי עלה לו באיזה רגע של חוסר נעימות וקצת בוש או פחד - שמא הלה יסרב, אבל הדבר עצמו לא היה קשה! ברגע ששבר את הקרח - הכל נהיה מתוק מדבש.

לקפוץ למים ולשבור את הגאווה

הנמשל הוא: מידת הגאווה היא אכן 'אריה' - והיא המלך והראש של כל המידות. אבל חרף כל זאת, הנה למעשה זה לא מטרה ויעד שכל כך קשה לכבוש! מה צריך כאן בעיקר, זה פשוט לאזור אומץ ולפרוץ את כל המחיצות שבנויות על תילי תילים של דמיונות שווא ושקר! וברגע שקופצים לתוך זה - זה נהיה נחמד ונעים עד מאוד; וכדברי הפסוק (משלי יג, ט): "תִּתְּנָה נְהִיָּה תִּקְרַב לְנֶפֶשׁ", והרבינו יונה מפרש שם: תאוה שהייתה באדם וכבר עברה וחלפה - האדם כבר שבר אותה - נעשית מתוקה לנפש! כשאדם פורץ את מחיצת הגאווה והוא מגלה שכל הגאווה היא חתיכה אחת של דמיון ואין לו במה להתגאות - שוב אחר כך זה כבר נהפך להיות לו לתענוג! הוא מרוויח שלוות הנפש בלי שיעור - מלבד קרבת ה' שיזכה לה.

בעל גאווה מחמת שיש בו רצון עצום להיות יותר נעלה וחשוב מזולתו - הוא מוכרח להרגיש בנפשו שהוא מרומם מעל כולם - ולכן הוא בעצם מתהלך תמיד עם הרגשה של 'גדלות'; אני לא אדם מן השורה, אני אדם נכבד וחשוב. אמנם מחמת שאינו יכול להיות בעל גאווה סתם באוויר בלי שום סיבה, הלא יבואו אליו בטענות: "במה אתה מתגאה כל כך?! למה אתה חושב שאתה יותר טוב משאר החברים בבית מדרש?!" ממילא הוא יחזיק את עצמו בכספו בכל כוחו, ויתגאה ויתנשא על פני שאר באי בית המדרש מחמת ממנו! אבל כאמור, הממון אינו הסיבה לגאווה. השני - שאין לו כסף - מתגאה עם הייחוס הנכבד שלו ועם הכבוד שאנשים רוחשים לו מחמת ייחוסו. השלישי מתגאה בכך שהוא תלמיד חכם גדול, וכן הלאה. כל אחד מלביש את הגאווה שמושרשת בו מאז ומקדם - על איזו מעלה שהוא מוצא בעצמו.

ה'לא יוצלח' מתגאה בחוסר הצלחתו

זה הולך כל כך רחוק, עד שגם אם הוא אדם שאין לו הצלחה בשום תחום בחיים, הוא ממש שלימזל - 'אן אויסגעשפילטער מענטש' - שאף אחד כלל לא מסתכל לכיוון שלו, אזי הוא יתגאה ב'שלימזלות' שלו... הוא יחשוב שהוא טוב יותר מכולם - כי הוא הרי השלימזל הגדול ביותר - אף אחד אין לו כזה 'מזל' כמותו... הוא יחשוב לעצמו: "אה, אני כל כך גדול במידת הצנע לתי! אני יהודי של בלתי לה' לבדו, ואני בורח מן הכבוד!", כאשר האמת היא, שהוא מעולם לא ברח מן הכבוד, הוא פשוט מעולם לא קיבל כבוד... אבל על גאווה לא שואלים שאלות...

הבחור הכי טוב בישיבה שלו! המצטיין הגדול ביותר בכולל שלו! העשיר הגדול ביותר בבית המדרש שלו!

נקודה עיקרית בגאווה: שהשני לא יהיה טוב יותר ממני

אחד הדברים שנכללים בתוך 'המתכון' של הגאווה, כלומר, דבר שבונה את הגאווה ואת הישות שכליבו, זה 'צרות עין' נגד האנשים שבקרבתו. הוא אינו מסוגל לבלוע את המציאות שיש אדם שיותר מוצלח מאיתו! הוא אינו יכול להשלים עם מציאות שהשני יהיה טוב יותר ממנו! ולכן הוא מרגיש שאם יעלה בידו להיות יותר טוב מאותו 'שני' - הנה בזה הוא ניצח אותו! ולכן הוא תמיד מחפש איזה דבר שיתן לו את ההרגשה שהוא אכן יותר טוב - יותר חשוב ונכבד - משאר יודעיו ומכיריו. וכאילו מעתה הוא האדם הנכבד - וכל שאר האנשים שבקרבתו הם נחותים ממנו. ודמיון זה גורם לו להרגשה של חשיבות ונכבדות ומעתה הוא כבר מרוצה מעצמו! סוף סוף יש לו איזה ערך! יש לו איזו גדולה - הוא הרי עולה במעלתו על פלוני ופלוני.

ההבדל בין סיבה לתוצאה

אם מתבוננים קצת רואים כאן איזה דבר פלא: לא ה'מעלה' שיש באדם היא הסיבה לגאוותו, אלא הגאווה כבר קיימת ונמצאת בקרבו עוד טרם שהמעלה הזאת היתה אצלו - אלא שכעת הגאווה הזאת פשוט הולכת ונאחזת במעלה הזו. ולמשל: העשיר שמסתובב לו עם הרגשה שהוא גדול ונכבד יותר מכל בית המדרש - לא נעשה 'בעל גאווה' מחמת שיש לו ממון רב. אלא באמת הוא

להכיר את 'המתכון' של מידת הגאווה העצה החזקה ביותר כנגד מידת הגאווה היא, להבין היטב איך הולכת ונבנית מידת הגאווה - מהו 'המתכון' שאיתו מייצרים דבר כזה שנקרא 'גאווה'. כי כשמבינים זאת כדבעי, קולטים כמה סכלות וטיפשות יש בכך, שאדם אוזח מעצמו ומתנשא על זולתו. לא שהידיעה הזאת תעקור ממנו את הגאווה לגמרי - עוד נכונה לו עבודה ויגיעה רבה עד אז - אבל לכל הפחות ידע בבירור שכל הגאווה, היא איזה 'צור מוזר' שאין לו ידיים ורגליים! הוא ממש יכזב ויתבייש מעצמו. וממילא כבר יעשה תמיד מעשים שהם היפך הגאווה. הוא יתנהג ממש להיפך ממה שהגאווה שלו אומרת לו להתנהג, ולאט לאט יצא מזה עד שהגאווה הזאת כבר לא תדבר אליו ולא תשפיע עליו ולא מידי.

גאווה היא: אני רוצה להיות יותר טוב מהאנשים שנמצאים בקרבי

צריכים להבין את היסוד שעליו מושתתת הגאווה. יסוד הגאווה הוא רצון עצום שמקנן תדיר בלב האדם ואומר: "אני רוצה להיות יותר טוב מפלוני!". ונדגיש את הדברים: גאווה אינה רצון של 'אני רוצה להיות טוב'. לא! אלא הגאווה היא רצון של 'אני רוצה להיות טוב יותר'.

ובאמת בשורש, הנה תשוקתו האמיתית של אדם היא 'אני רוצה להיות יותר טוב מכולם! יותר טוב ויותר גדול מכל העולם!' - אבל תשוקה זו מוסתרת ואינה מתגלה אצל רובא דעלמא. אפס כי אצל רובם ככולם, בווער רצון עצום להיות הגדול והטוב ביותר מסביבתם הקרובה! הוא רוצה להיות: הילד הכי טוב בכיתה שלו!

גם אם הוא העני הגדול ביותר בכל העיר כולה - הוא יתגאה עם העניויות שלו! הוא תמיד ירגיש בנפשו שהוא הצדיק הגדול ביותר כאן בבית המדרש, הוא הלוא סובל הכי הרבה ייסורים מכולם מחמת עניויות! הוא יחשוב לעצמו: "הקב"ה כל כך אוהב את העניים! העשירים הללו הם הרי כאלה בעלי גאווה! אני לא יכול לסבול את הגאווה שלהם! הקב"ה לא צריך לתת לי עשירות! אני רוצה להיות עני ולהישאר עם המתנה של שפלות וענווה!". אבל הנה פלא, בו ברגע שהוא מרוויח קצת כסף, אם רק שפר עליו מזלו באיזו תקופה, הנה כבר ישתנה הנוסח: "אה, הקב"ה בחר בי לעשות עימי חסדים וטובות! הקב"ה רצה לזכות אותי בממון רב כדי שיהיה לי הרחבת הדעת!". פתאום 'עשירות' היא כבר דבר טוב וברכה גדולה... כל עוד 'ההוא' היה העשיר - עשירות היתה דבר רע ושייכת לבעלי גאווה, אבל עכשיו 'הוא' העשיר - הנה עשירות הפכה להיות באחת הדבר הנפלא ביותר... זה מראה לנו שהאדם הוא בכל מקרה בעל גאווה, רק הגאווה פשוט מחפשת במה להתלבש.

הוא משנה את הניסוח בהתאם לגודל של קהילתו

וכך הוא אחת לאחת בנוגע לקהילות וחצרות החסידים: אם הוא שייך לחצר גדולה ומכובדת שיש להם 'עולם' גדול, הוא יתגאה: "אנחנו 'החסידות' הגדולה ביותר בעולם! יש לנו כל כך הרבה בתי מדרש וכל כך הרבה מוסדות, והרבי שלנו הוא הרבי הגדול ביותר בעולם!". אם הוא שייך לחסידות קטנה הוא יאמר: "איננו צריכים את כל ההמולה הגדולה הזאת, כל המצב שעושים בחתונות הגדולות! יש לנו חסידות קטנה ובהצנע לכת! אצלנו יש רק בני עלייה; והבני עלייה הם תמיד מועטים כידוע - 'ראיתי בני עלייה והם מועטים!' ואדרכה הציבור הקטן שלנו זהו סימן מובהק שיש אצלנו איזו אמת ואיזו פנימיות שאינה

יכולה להתפרסם כל כך! אכן ידוע שעל דברים טובים ישנם מעט מאוד מבינים!".

אבל ראה זה פלא: אם החסידות הקטנה הזאת תגדל עם הזמן, וכעת יש גם להם קהילה מכובדת וישיבות וכדומה, הנה באחת יש לו כבר זמירות חדשות: "סוף כל סוף לכלל ישראל יש חוש טוב... אי אפשר לרמות אותם! לא לחינם באים כל כך הרבה אנשים לרבי שלנו! אנשים מרגישים שכאן יש צדיק אמת!". הנה כך עד לאחת הם הפנים של מידת הגאווה! כשהם קהילה קטנה - 'מעט' הוא הדבר היקר ביותר בעולם, אחר כך כשהם כבר קהילה גדולה - 'הרבה' הופך להיות הדבר חשוב! כי לא הסיבה עשתה את הגאווה! אלא הגאווה היתה אצלו מאז ומעולם - ועכשיו הוא רק הולך ומחפש איזו דבר במה לתלות את גאוותו. וכל הדוגמאות הללו מביאות אותנו למסקנה אחת: **גאווה כשלעצמה אינה בנויה על שום דבר אמיתי! הוא אינו מחפש להיות טוב, והוא אפילו אינו מחפש להיות טוב יותר מהשני בדבר אמיתי וראוי, אלא העיקר הוא, שיוכל לחיות בדמיון ולהרגיש: "אני טוב יותר ממנו!"**

תרחיב קצת את המבט שלך ותבין שאין כל מקום לגאווה שלך!

בחור שמתנשא על זולתו וחי עם הרגשה של 'הבחור הטוב ביותר בישיבה', היו צריכים לשאול אותו: "למה אתה חושב שאתה תלמיד חכם כזה גדול? כי אתה התלמיד חכם הגדול ביותר ב'שיעור' שלך או אולי בכל הישיבה שלך? וכי כמה למדנים כבר יש בישיבה שלך? תתאר לעצמך שמחר תיכנס לישיבה פלוגית - ששם לומדים למדנים ותלמידי חכמים גדולים שאתה לא מגיע לקרסוליהם - הלא ברגע אחד אתה תהיה הבחור הכי חלש בישיבה! ואם כן למה אפוא אתה משווה את עצמך רק כלפי הסביבה הקרובה שלך - ומכאן זה אתה מגיע למסקנה שאתה כל כך 'גדול'! למה שלא תסתכל על כל הבני תורה בדורנו - ותשווה את עצמך אליהם... הרי כלפיהם אתה תהיה בחור פשוט ורגיל כמו

ג.

בשיגעון ובעורון: בעל גאווה יכול ממש להגיע למצב של 'שיגעון'

'שיגעון הגדלות'

אחרי שאדם כבר עומד על כל מהותה של הגאווה - הוא מתחיל לצחוק מעצמו... הוא קולט באחת איזה דמיון גדול הוא הגאווה הזאת! כל כולה חיצונית והתפשטות שמסתובבת סביב; מה 'הלה' יחשוב ויאמר 'עלי'! פעמים רבות עלול אדם כזה ליפול לשיגעון ממש. הוא שקוע בדמיונות שכל העולם מעריכים ומעריצים אותו - שהש"ת ישמור ויציל! אנשים נופלים לדמיונות - זה בכה וזה בכה - ממש רחמנא ליצלן! פלוגי נתפס לרוח שטות שהוא הבעל דרשן הטוב ביותר והוא נעמד כסדר לדבר בציבור, השני מפיץ את הדרשות שלו בכל העולם, והוא מדמה בנפשו שאכן כל העולם שותים בצמא את דבריו, פשוט אפשר לחיות בעולם של דמיונות - בלי שום שכל והגיון.

'לשחק כמלך'

עד כמה רחוק יכול להגיע השיגעון של גאווה: לפני שנים רבות היה באיראן אדם שהיה לו מעמד גבוה מאד בממשלה והיה מקורב למלכות.

כולם! אתה אפילו לא תבין את ה'שיחת חולין' שלהם! ובכלל: מי אמר לך שאתה צריך למדוד את עצמך רק כלפי הדור הזה? אולי עליך להסתכל על דור או שנים לפנינו! מה עלה בליבך להיות בעל גאווה בכלל? וכי זהו 'גדלות' - מה שאתה מצטיין יותר משאר החברים שלך?! אתה מסתובב בין כמה אנשים - אחוז קטן מתוך אלפים ורובבות - ואתה גדול יותר מהם... איזו 'אמת' ישנה בהרגשה הזו?! אין כאן שום הגיון ושום שכל הישר!."

איזו חשיבות יש לכל הכישרונות שלך בשמים?

ומלבד מה שהשוואה עם האנשים שאיתם הבעל הגאווה משווה את עצמו אין בה שום אמת, כי הוא לוקח את ה'עולם הקטן' שלו - ז'יין קליינע וועלטל' - עם האנשים המעטים שבו, ועימם הוא משווה את עצמו. הנה גם הדברים שהוא מתגאה בהם הם שקר! בעל הגאווה מתגאה בדברים שממש אין הדעת סובלתם - 'עס קומט ממש צו ברעקן' - הוא לוקח את הכישרונות הטובים שלו, שהוא לא עשה עבורם מאומה - כל מה שיש לו אינו אלא מתנת אלוהים אשר חננו אותו מן השמים, ובהם הוא מתגאה על זולתו! היו צריכים לומר לו: "אם היית מתגאה מחמת רוב העמל והגיעה שלך - ניחא! אתה עבדת ועמלת בעבודת ה' ושברת את הטבע שלך - נו, לפחות אתה מדבר על דבר שאכן יש לו חשיבות בשמים (כמובן שגם הרוחניות שלו היא מהקב"ה כדאיתא (סוכה נב): "אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו", אבל עבודה וגיעה הם דברים שאכן יש בהם מעלה), אבל עם כישרונות מוצלחים אתה מתגאה?! איזו חשיבות יש לזה בכלל? באיזה עולם מחשיבים את זה? לא כתוב בשום מקום שהקב"ה מחשיב כישרונות! להיפך, הקב"ה מחשיב את הבחור החלש ואת הלב נשבר שאין לו כישרונות והוא מתייגע ומתאמץ להבין איזו שורה בגמרא! אדם כזה הרבה יותר חשוב! במילים אחרות: כל ההווה אמינא שלך להתגאות עם כישרונות - בטעות יסודה!

אותי ברחובות העיר! הם יצעדו לפני עם 'מארש' שמלווים בו את המלך ויכריזו לאמר: "הידד! הידד!". יצלמו תמונות יפות מהמעמד הזה! וביום המחרת יהיו תמונות גדולות בכל העיתונים, כל העולם כולו יראו איך שאני 'מחופש' למלך... זה יהיה בשבילי הפרס המכובד ביותר שיכול להיות!".

נו, הלוא ברור ומוסכם על כולם שאדם כזה צריך ללכת לפסיכולוג מקצועי מאד... הוא הרי סובל ממחלה נוראה... הבה ונסה להיכנס לראשו ולהבין את מחלתו: האדם הזה סבל ממחלת הגאווה באופן נורא עד מאד, וראשו כבר היה כל כך 'אכול' מהמחלה המרה הזאת - 'אין גאנצען אויפגעגעסן' - עד שהוא כבר לא ידע באיזה עולם הוא נמצא! הדמיון שלו היה יותר חזק מהמציאות האמיתית!

את מי אתה מרמה שאתה 'מלך'??

המשל הזה הוא למעשה 'מעשה שהיה'... הפקיד בחצר המלוכה שעלה לגדולה שָׁמוּ המן, והמלך שָׁמוּ אחשוורוש - המולך מהודו ועד כוש.

אם אדם לא עובד על המידות שלו בשנות נעוריו, אם אינו נלחם ומזכך את הגאווה והכבוד הטיפשיים שלו, הוא יגיע בזקנתו עד לקצה האחרון, הוא יחיה בדמיונות כאלה שהם נורא נוראות! הוא יראה מבחון כאדם מן השורה, אף אחד לא יחשוד בו שהוא איזה 'משוגע'נר', אבל הוא יהיה 'משוגע' עם דיפלומה! הוא יחלום חלומות מעולם הדמיון והוא יהיה ממש חטיבה אחת של דמיון! לכן צריך כל אחד לקחת עצמו בידים כבר בתור בחור כדי לשבור ולנתץ את הדמיונות של גאווה וטיפשות, ובד בבד לקנות קנין אמיתי במידת הענווה. וכך עולים ומתעלים ממדרגה למדרגה

אחשוורוש שואל את המן: "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו", והמן הבעל גאוה הבתלי נסבל הלזה חושב שמדובר בו: "למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני". נו, מה ביקש המן בשעת רצון כזו? פלא פלאים, הוא אמר: "יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נמו כתר מלכות בראשו" - הוא רוצה להתחפש למלך, "והרקיבהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" - שיכנינו לו 'מצעד מלכותי' ושיייה מוכבדת כמו שעושים למלך אחשוורוש בכבודו ובעצמו וכלם ימחאו לו כפיים ויאמרו: המן הוא האדם החשוב ביותר בארמון המלוכה. שוטה וטיפש שכמוך - 'איין שטיק שוטה' - אבל, אתה הרי לא מלך?! כולם יודעים שאתה לא מלך! שום אדם לא יחשוב לרגע אחד שיש לך איזו שייכות עם 'מלכות'! אתה אמנם לובש 'לבוש מלכות', אבל אתה יודע היטב שזה רק 'פורים שפיל'! אתה יכול להתלבש בכל בגדי המלכות - 'קענסט טראגן דעם קרוין אויף קאפ ביז איבער מארגען' - וילוו אותך בתופים ובמחולות, ולרגע אחד לא תהיה מלך! אז, מה יש לך מזה?! למה אתה חושב שזה נחשב לכבוד ולמתנה גדולה? אבל לא! המן מאוד אוהב לחלום ולשקוע בדמיונות שהוא מלך! וזה לא משל, אלא זה היה כך בפועל! זה לא בדרך דרש או בדרך סוד, אלא 'פשוט פשוט'... אי אפשר ללמוד אחרת פשוט במגילה... רואים מכך עד כמה גאוות האדם יכולה ממש להכניס אותו לעולם הדמיון - הוא פשוט יהפוך להיות כל כולו דמיון - ממש נורא נוראות!

הוא עושה שידוך שאינו ראי לו עבור קצת כבוד
לדאבוננו כל הסיפור דלעיל אינו רק 'מעשה שהיה' - שקרה אי פעם, שם באיזה ארץ רחוקה, עם איזה המן הרשע - אלא זה 'מעשה שהוה'! כמה אנשים עושים שידוכים עם צאצאיהם, והשידוך הזה אין לו שום הסבר אחר, מלבד 'גאוה', דהיינו הרצון של האדם שיחשיבו אותו וידברו ממנו, וכן ירגיש שאינו אדם פשוט, אלא אדם חשוב ונכבד בעיני הבריות. הוא 'מכר' את בנו למשפחה שהם בגד 'אנצ' שוואך' ולבית שאינו מציאה גדולה, וכל זה למה? רק כדי שיופיע בעיתון שהוא השתדך עם פלוני ופלוני... כדי שלמחרת החתונה יכתבו בעיתונים שהיו אלפים בחתונה שלו, וכולם יראו תמונות יפות מהריקודים שלו ומה'מצווה טאנצ'... ולמען המטרה החשובה הזאת הוא מוותר על שידוך נאה באמת - 'א' ליכטיגן שידוך' - שיכול היה להרוות אותו עם נחת אמיתית לדורי דורות! הוא פשוט מכר הכל בשביל קצת כבוד! אלה מעשים שבכל יום! הם אנשים שחיים עם 'עולם העיתונים'! כל הכתבי עת למיניהם הם העבודה זרה! שלהם! הוא יעשה כל מה שבידו כדי שיופיע שם - בעיתונים הרדודים והשטחיים הללו - שהוא גדול וחשוב.

אם לא יעבוד בצעירותו יפול לעולם של דמיונות בזקנותו
וכל אלו הדברים ללמדנו באים: אם אדם לא עובד על המידות שלו בשנות נעוריו, אם אינו נלחם ומזכך את הגאוה והכבוד הטיפשיים שלו, הוא יגיע בזקנותו עד לקצה האחרון; כפי שחז"ל אומרים (שבת קנב): "עמי הארץ כל זמן שמזקינן טפשות נתוספת בהן", הוא יחיה בדמיונות כאלה שהם נורא נוראות! הוא ייראה מבחוץ כאדם מן השורה, אף אחד לא יחשוד בו שהוא איזה 'משוגע נר', אבל הוא יהיה 'משוגע עם דיפלומה'! הוא יחלום חלומות מעולם הדמיון והוא יהיה ממש חטיבה אחת של דמיון! לכן צריך כל אחד לקחת עצמו בידיים כבר בתור בחור כדי לשבור ולנתץ את הדמיונות של גאוה וטיפשות, ובד בבד לקנות קנין אמיתי במידת הענוה. וכן עולים ומתעלים ממדרגה למדרגה - הולכים ומתעלים יותר ויותר - ועד ליום האחרון של החיים מתעלים; וכמו שאמרו חז"ל (שם): "תלמידי חכמים כל זמן שמזקינן חכמה נתוספת בהן".

הלברשטאם זי"ע נכדו של הרה"ק רבי דוד'ל מקשאנאוב זי"ע בנו של הרה"ק מצאנא זי"ע, שהיה אדם גדול וקדוש. פעם אחת בא רבינו הזקן לבקר אצלו, ונסתכבה השיחה על אודות חומרת איסור הריבוי בשעת התפלה, אשר רביה"ז היה מרבה לעורר על כך ונזקק גם בנו כ"ק רבינו היה מזכיר זאת כמה פעמים]. ובתוך הדברים הזכיר רביה"ז את דברי הוזה"ק (ח"ג רפז). כי יש דברים שנאמר עליהם "מוריד שאול ויעל" (ש"א ב, ו), אבל על המולול בעניית אמן נאמר "יורד שאול לא יעלה" (איוב ז, ט). הגיב רבי אהרן ואמר: 'סטיטשינער רב! "לא", אפילו מ'קען נישט, איז אויך "יעלה"' (הרב מסטיטשין! "לא" אפילו שאי אפשר, הרי גם כן "יעלה"), כי לא רצה להסכים עם דברים חריפים כל כך. אכן כאשר יצא רביה"ז התבטא רבי אהרן לסובכוי בהתפעלות ואמר: 'די וועלט ווייסט נישט, די וועלט ווייסט נישט! א גברא רבה, א גברא רבה! (העולם אינו יודע! הוא אדם גדול!).

• הגה"ח רבי מענדל'ע קעלצער ז"ל, היה עוד מחסידי הרה"ק מראוואדוב, והיה בר דעת גדול ות"ח מופלג. כ"ק מרן רבינו זי"ע הכירו כאשר הסתופף בצל אביו הק', ואז היה עוסק עמו הרבה בענייני חסידות, ומשוחח עמו באריכות יתירה. והיה כ"ק רבינו מחשיבו ביותר, וסיפר עליו דברים מופלאים עד מאד, ופעם אמר לי עליו: 'רבי מענדל'ע איז געווען א בן עליה' (רבי מענדל'ע היה בן עליה), ואמר אודותיו דברים נעלים מאד.

פעם אחת בחיי הרה"ק מראוואדוב דיבר הרה"ק מפלאנטש זי"ע עם רבי מענדל'ע, ושאל אותו: 'ווען דער טאטע וועט פארן קיין ארץ ישראל, צו וועט וועסטו גיין?' (כאשר אבי יסע לארץ, אל מי תלך?), והתכוין לשאול אותו בלשון נקיה אל מי ילך אחר פטירת הרה"ק מראוואדוב [כי הרה"ק מפלאנטש היה לו ענין להזמין אליו חסידים, ובוה היה מסתיר את עצמו, ואכמיל]. ענה לו רבי מענדל'ע: 'אטץ וויל נישט וויסן! איך וויל נישט וויסן! דער טאטע וועט דערלעבן משיח'! (אני רוצה לדעת! אביך יחיה עד ביאת המשיח!).

אכן למעשה, אחר פטירת הרה"ק מראוואדוב כאשר התחיל רביה"ז להנהיג עדה, הגיע רבי מענדל'ע ונהיה חסיד נלהב אצלו, ודבק בו בכל לבו ונפשו. פעם אחת אמר על כך רבי מענדל'ע: 'די דריי ראוואדוב'ע קינדער זענען די דריי בבות, בבא בתרא איז די גרעסטע פון אלע' (שלשת בני הרה"ק מראוואדוב הם כנגד שלשת הבבות, ובבא בתרא הוא הגדול מכולם), דהיינו אשר רביה"ז אשר היה הצעיר בין האחים והאחרון בהם, הוא הגדול מכולם.

סיפר הרה"ח ר' יוסף [נאשע] ליפשיץ ע"ה כי רבינו הזקן היה אומר: 'אזוי וועל איך נישט באקומען קיין גיהנום פאר מייענע חסידים, זיי קומען צו מיר, איך ווייס? דעם טאטנס א קינד, סייצטא דשמיא אל'ס דעם טאטנס א קינד... אבער פאר מענדל אן חיים ישעיה, פאר זיי וויל נישט וויסן! דער טאטע (אני לא אקבל גיהנום עבור חסידים שיש לי - על מה שהוא כאילו 'מרמה' אותם לחשוב עליו שהוא צדיק וכ' - שהרי הם באים אלי מפני היותי בנו של אבי, שיש לי סייצטא דשמיא בזכות היותי בנו של אבי. אבל על ר' מענדל ור' חיים ישעיה [ביגעלייזן], עבורם אקבל גיהנום) כי הם היו חסידים חשובים, והיו מחשיבים עד מאד את רבינו הזקן.

• כ"ק מרן רבינו הזקן זי"ע היה מופשט לגמרי מכל חיזו דהאי עלמא, וכל עניני העולם הזה לא תפסו מקום אצלו כלל. ולא זו בלבד שלא היה עוסק בהם, אלא כל הדברים שהיה בהם איזה שייכות לכבוד, ממון, או אכילה ושינה, היו אצלו ללעג וקלס ממש.

גם ביתו של רבינו הזקן היתה ממש הפקר לכל, והתנהל בלי שום השגחה וסדר כלל. וכל הכספים שעברו דרך מפתח הבית, מהמון האנשים שהביאו 'קויטלעך' ופדינות, נעלמו משם אחר זמן קצר ולא נשאר מהם זכר, כי הבית היה הפקר ממש.

• בבית רבינו הזקן היתה תיבה סגורה, שהיתה נקראת 'קאסע קאסטן' (ספי"ף, ספספת), והיה שומר שם את הטבעות של הלולב ושל ההושענות, ואם היה מקבל משלוח מנות בפורים איזה 'קטארט' [עוגת לעקאח] היה ג"כ מכניסו לשם, כדי שיהיה לו עבור ערב פסח... וזה היה כל רכושו ששמר באותה 'קאסע קאסטן', ואילו כל הכספים שהתגלגלו בבית, לא היה אכפת לו כלל...

פעם אחת היו צריכים לקנות בית עבור רביה"ז בעיר 'טאראנא', והיו שני בחורים מבוגרים שלקחו על עצמם את האחריות לטפל בכל עסק הבית. והלכו בחורים אלו ולקחו הלוואה מה'באנק' עם חתימת רבינו הזקן (שהוציאו מארגענד'ש - משכנתא - על הבית), ואספו כספים מציבור אנ"ש לשלם את ההוצאות. אבל למעשה לקחו את כל הכספים לעצמם, וכמעט לא העבירו כספים לתשלום עבור הבית. ובכל עת הוציאו עוד ועוד כספים מן החשבון, עד שחתימת ידיו של רביה"ז כבר לא היתה שוה מאומה, כי הוציאו מן החשבון יותר ממה שהיה בו ולא הפקידו שם מאומה. כשהגיעו למצב זה, שכבר לא היה בידם להוציא כספים נוספים, הלכו וקראו לכ"ק רבינו זי"ע [שהיה גר אז בעיר 'סטיטשין' ושימש כ'רב הצעיר' תחת אביו], כי הוא היה לו 'פוי כח' והיה יכול לחתום על אותו חשבון, ובקשו ממנו שיבא ל'טאראנא' ויחתום על הדברים שצריכים את חתימת בעלי החשבון. אבל כ"ק רבינו אע"פ שהיה ג"כ קצת 'בטלן' בעניני עוה"ז, אבל לא היה אצלו 'הפקרות', ועמו לא היו יכולים לעשות כל מה שרוצים... ואכן מיד כשבא, רצה להבין את החשבונות, ושאל את הבחורים מה כבר עשו וכו'. ראו הבחורים שהוא שואל יותר מדי שאלות... והבניו שיהיה להם ממנו רק צרות... מיד נכנסו אל רביה"ז, ואמרו לו כי 'היונגער רב' הוא 'בטלן', ואין זה תועלת כשהוא מתעסק בעניני הבית, ובבקשה שישלחוהו מכאן ויחזור לביתו. ואכן כך היה, ששלחו את כ"ק רבינו לחזור לביתו, וכך המשיכו במעשיהם. עד שיום אחד רצה ה'באנק' לקחת את הבית, בגלל רוב החובות שהתקבצו. ומיד נהייתה בהלה גדולה בקרב המקורבים, כי לא ידעו עד אז כלל על מעללי אותם הבחורים. מיד הגיעו כמה עסקנים וסיפורו לרביה"ז את המצב אליו נקלעו וכל מעללי אלו הבחורים [כי רצו שרביה"ז יענישם בחומרה על מעשיהם הנלוזים], הגיב ואמר כאילו ברוגז: 'ווען זיי וועלן חתונה האבן, וועל איך זיי נישט געבן קיין דרשה געשאנק...!' (כאשר בחורים אלו יחתנו, לא אתן להם דורון דרשה...!). ובוה היה די והותר בעיניו 'לקנס' אותם על מעשיהם...

• בעיר 'ביאלע' - ביליץ' [באותו חלק הנקרא 'ביאלע'] היה מכהן ברבנות הרה"ק רבי אהרן